

Kulturmiljø av regional interesse i Kvitsøy kommune

Dette dokumentet er et uttrekk fra temakart-Rogaland og viser kulturmiljø av regional interesse som er del av Regionalplan for kulturmiljø.

[Se oversikten over hele Rogaland i en interaktiv kartløsning i Temakart-Rogaland.](#)

Oversikten er et kunnskapsgrunnlag for videre planlegging og utvikling i kommunene, og skal bidra til forutsigbare prosesser gjennom at informasjon om hva som er regionalt viktige kulturmiljø og landskap, blir kjent og tilgjengelig. [Du finner mer informasjon om oversikten i Regionalplan for kulturmiljø kapittel 7 og 8.](#)

I tillegg til kulturmiljøa i dette dokumentet er kulturmiljø og landskap registrert av Riksantikvaren også en del av regionalplanen. Disse er i fra Riksantikvarens nasjonale register over kulturmiljø og landskap (NB!-registeret og KULA), Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og freda områder og kulturmiljø (Askeladden).

[Les mer om kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.](#)

[Les mer om Utvalgte kulturlandskap i jordbruket hjå statsforvalteren.](#)

Innhold

Kulturmiljø av regional interesse i Kvitsøy kommune	1
Ydstebøhavn.....	2
Krossøy	7
Hummerparkene på Kvitsøy	13

Ydstebøhavn

id	29
Navn	Ydstebøhavn
Kommune	1144 - Kvitsøy
Tema tettstadutvikling	Kystkultur, fiskeri, handel og sjøfart, Busetting by- og
Periode	1800-1999
Kilde	Fylkesdelplan or friluftsliv, idrett, naturvern, kulturvern (FINK (2004), Kulturminneplan for Kvitsøy (2019), DIVE-analyse for Kvitsøy(2022)
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneloven

Skildring

Ydstebøhavn er sentrum på Kvitsøy, og består av bebyggelse fra 1800- og 1900-tall. Ydstebøhavn ligger skjermet mellom flere øyer. Det har trolig vært bosetning her i lang tid. Kvitsøy er sentral i regional fiskerihistorie, og med Ydstebøhavn som viktig fiskerihavn. Fra 1600-tallet til ut på 1900-tallet var Kvitsøy sentral del av hummerekspert mot Europa. På 1900-tallet ble mesteparten av hummeren ført i land til fiskemottaket på Grønningen. Hummermuseet på Grønningen formidler denne historien.

Kvitsøy er svært sentralt i skipsleia, og fikk sitt første vippefyr på 1700-tallet, dette er erstattet av dagens fyr i 1829, fyret er Norges eldste fyr i drift og er freda.

Miljøet består av småskala bebyggelse i Ydstebøhavn. Sjøhus, bolighus og ulik næringsbebyggelse. Ydstebøhavn har tydelige kvaliteter, godt bevarte bygninger og en særegen karakter. Tettstedet har bevart mye av sitt opprinnelige preg og er godt bevart.

Vestlige del av Kvitsøy er et kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse(KULA), og Ydstebøhavn er en del av dette.

Omfang

Miljøet består av bebyggelsen i sentrum av Ydstebøhamn, både vernet bebyggelse og randsonen rundt. Strandsitterbebyggelse, sjøhusstruktur, klyngetunet på Ydstebø og boligbebyggelse fra 1900talet.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endra 15.05.2023

Omfang er gjort med bakgrunn i bevaringsverdig struktur markert i DIVE-analyse for Kvitsøy(2022), og viser yttergrensene for viktige kulturhistoriske strukturer.

Regional interesse

Ydstebøhavn viser utvikling av næring og bosetning på øyene i Rogaland, og har høy kulturhistorisk verdi. Kulturmiljøet har stor betydning for lokal utvikling og har høy estetisk og arkitekturhistorisk opplevelsesverdi og bruksverdi for formidling og stedsutvikling.

Sårbarhet og forvaltning

Store deler av bebyggelsen nær sjøen er markert som spesialområde bevaring i reguleringsplan for Ydstebøhavn (2004).

Gjennom DIVE-analyse for Kvitsøy (2022) er kulturmiljø i Ydstebøhavn vurdert, og denne er et viktig kunnskapsgrunnlag for framtidig forvaltning og utvikling.

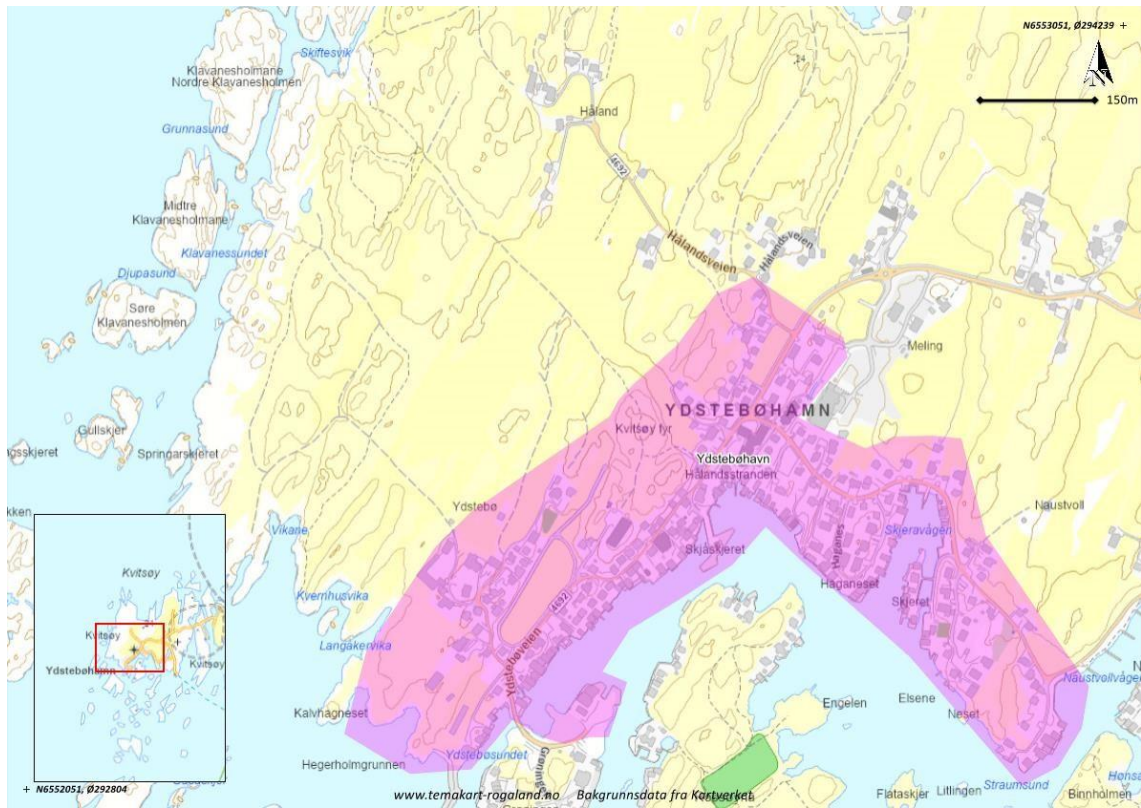
Hovedbilde

Kvitsøy fyr troner over bebyggelsen i Ydstebøhavn

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endra 15.05.2023
Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Bildevedlegg

Utsikt fra Grøningen til Trafikksentral og Kvitsøy fyr.

Bildevedlegg

Sjøhus på Haganes.

Eldre boligbebyggelse i Ydstebøhamn

Bildevedlegg

Havnemiljø

Krossøy

id	30
Navn	Krossøy
Kommune	1144 - Kvitsøy
Tema	Kystkultur, fiskeri, handel og sjøfart, Tradisjon og religion
Periode	Før- og etterreformatorisk tid
Kilde	Askeladden, Kulturminneplan for Kvitsøy kommune vedtatt i 2019, Kvitsøy gard og ætt av Birger Lindanger, 2009, , DIVE-analyse for Kvitsøy(2022)
Vernestatus	Kulturminneloven, Hensynssone (pbl)

Skildring

Krossøy ligger øst på Kvitsøy mellom Leiasundet og Krågøyvågen. Øya har en sentral beliggenhet for skipsfart langs kysten. Her finnes det et godt bevart bygningsmiljø fra 18-1900-tallet ved Leiasundet, som består av sjøhus, naust, bolighus og gårdsbebyggelse. Fiskeri og sjøfart var viktige næringer på Kvitsøy, og gårdsbebyggelsen var avhengig av både sjø- og landressursene. I tillegg finnes det et gravminne, ei kirketuft, et steinkors og et havneanlegg fra jernalder og middelalder.

Steinkorset, som har gitt navn til Krossøy, er et av Kvitsøys mest kjente kulturminner. Det er ca. 3,9 meter høyt og står på en odde over Leiasundet. Korset antas å være fra et sted mellom år 800-1050 og vitner om den tidlige kristningstida i Norge. Korset har sannsynligvis også fungert som et sjømerke, siden det er godt synlig for båter/skip, særlig inn til Leiasundet.

St. Clemens kirkeruin ligger ca. 100 meter nord for steinkorset, og var den første kirken på Kvitsøy, antageligvis oppført på 1100-tallet. Arkeologiske undersøkelser i 1915 viste at kirken ble bygget i stein med et tilnærmet kvadratisk skip og en apsis i østdelen som kor. Den eneste inngangen ser ut til å ha vært gjennom skipets vestsida. Undersøkelsene viste også at ruinen var omgitt av en sirkelrund inngjerding. I dag er området overgrodd og bare tuften er synlig.

Adkomst via sjøveien til øya har mest sannsynlig vært enten fra Krågøyvågen eller Leiasundet. På østsida av Krossøy, i Krågøyvågen, ligger et havneanlegg med blant annet syv nausttuffer og et båtfeste fra vikingetid og middelalder. I Løwenørns seilingsbeskrivelse fra 1798 blir Krågøyvågen beskrevet som den beste havna for store skip på Kvitsøy. Årsaken var at havna hadde en gjennomfartskanal i nord slik at det var mulig å komme til havna fra både nord og sør. I tillegg var havna godt skjermet mot vær.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endra 15.05.2023

Miljøet på Krossøy har sannsynligvis vært del av flere viktige historiske hendelser i middelalderen. De mest kjente er møtet mellom Erling Skjalgsson og Olav den hellige i 1016 og Kvitsøyforliket mellom baglerne og birkebeinerne i 1208, men Kvitsøy og kirken er nevnt flere steder i sagaene.

Omfang

Miljøet består av store deler av Krossøy og omfatter både nyere tids og automatisk freda kulturminner. Deler av kulturmiljøet er regulert til spesialområde/hensynssone for bevaring i gjeldende reguleringsplaner for området.

Omfang er markert med grunnlag i DIVE-analyse for Kvitsøy(2022) samt kulturminner i Askeladden, og viser yttergrensene for viktige kulturhistoriske strukturer.

Regional interesse

Kulturmiljøet er en kilde til kunnskap om - og representerer - den tidlige kristningen av Norge og kysthistorien i Rogaland med fiske og havbruk.

Sagalitteraturen knytter viktige historiske hendelser i Norge til miljøet på Krossøy, Noe som gir kulturmiljøet stor kilde- og kunnskapsverdi.

Bygningsmiljøet, kirketufta, gravminnet og nausttuftene er godt bevart og synlige i terrenget. Korset og kirketuften er også skiltet. På bakgrunn av dette har kulturmiljøet stor formidlings-, opplevelses og bruksverdi.

Sårbarhet og forvaltning

De automatisk freda kulturminnene og bygningsmiljøet på Krossøy er sårbart for endringer. Nye tiltak må tilpasses eksisterende miljø. Hensynsonen bør utvides til å gjelde alle verneverdige bygg på Krossøy.

Gjennom DIVE-analyse for Kvitsøy (2022) er kulturmiljø på Krossøy omtalt og vurdert, og denne er eit viktig kunnskapsgrunnlag for framtidig forvaltning og utvikling.

Hovedbilde

Kvitsøykrossen

Nordre del av Leiasundet.

Leiasundet

Hummerparkene på Kvitsøy

id	254
Navn	Hummerparkene på Kvitsøy
Kommune	1144 - Kvitsøy
Tema	Kystkultur fiskeri handel og sjøfart, Industri og næring
Periode	1800-1999
Kilde	
Vernestatus	Hensynssone (pbl)

Skildring

Fiske etter hummer var en næring som ble viktig for samfunnet på Kvitsøy. Fra 1700-tallet ble øya sentral for eksporten av hummer videre ut i Europa. Den første åpne hummerparken antar man ble etablert i ca. 1830, mens de fem andre parken ble bygget i perioden fra 1900 til 1950. Disse er lokalisert i skjærgårdslandskapet utenfor Grønningen, sørvest på øya. I dag er tre av hummerparkene bevart. Disse er den åpne Toskaparken, og Bjellandparken og Ydstebøparken som er overbygde parker. I tillegg planlegges Haalandparken gjenreist som en turisthytte av Turistforeningen. På Groomparken blåste takoverbygget over ende rundt rundt 2011, men de forseggjorte steinmurene ligger som et tydelig kulturminne i skjærgården. Den siste parken, som ble drevet av Rogaland fiskesalgslag er tidligere privatisert som fritidshytte. Innenfor kulturmiljøet ligger i tillegg grunnmurene etter en krabbepark.

Omfang

Miljøet omfatter den delen av skjærgården hvor hummerparkene var og er anlagt, med sjøområdene som er i umiddelbar nærhet til disse.

Regional interesse

Kvitsøy var et regionalt viktig sted for fiske og eksport av hummer. Det er høy konsentrasjon av hummerparker i et geografisk lite område, som gir god kunnskaps- og opplevelsesverdi.

Konsentrasjonen er unik i både regional og nasjonal sammenheng. Det er fremdeles drift i noen av anleggene, og den regionalt unike historien med de store anleggene, lever videre. Hummerparkene utgjør i dag en viktig del i verdiskapingsprosjektet "Levende kystkultur på Kvitsøy"

Sårbarhet og forvaltning

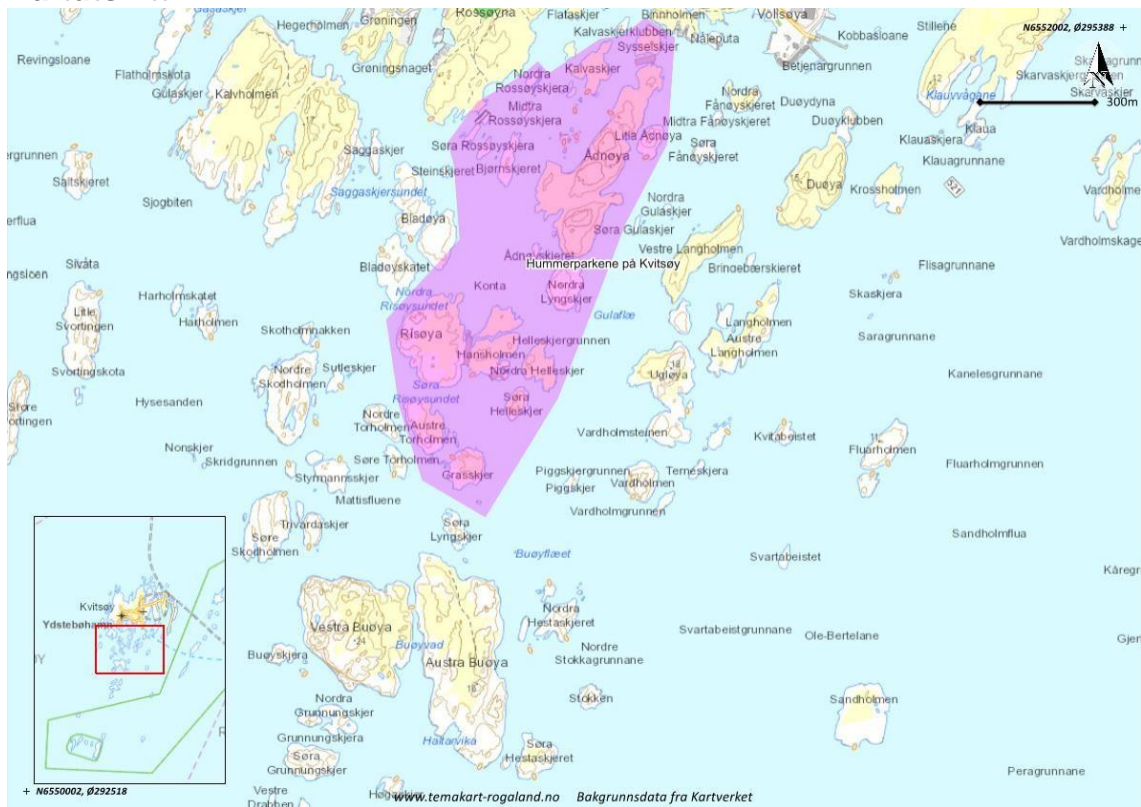
Noen av hummerparkene drives fremdeles, og bevares gjennom bruk. Parkene er regulert til bevaring i kommuneplanen. Parkene som er i dårligst forfatning består kun av grunnmur, og gjenoppbygging er kun hensiktsmessig dersom ny bruk kan bidra til å styrke den kulturhistoriske betydningen hummerparkene representerer.

Hovedbilde

Rogaland fylkeskommune, 08.09.2011 22:13

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endra 15.05.2023
Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Bildevedlegg 1

Hummerpark på Kvitsoy.

Hummerpark på Kvitsøy

Bildevedlegg

Hummerpark på Kvitsøy.

Hummerpark på Kvitsøy

Hummerpark på Kvitsøy